
Karatani, K. (2018). *İzonomi ve Felsefenin Kökenleri*. (Çev. A. N. Bingöl. İstanbul: Metis Yayınları, 194 s.

Isonomy and the Roots of Philosophy by K. Karatani

Reviewed by

ŞEYMA KÖMÜRCÜOĞLU

Sakarya University

Received: 26.03.2019 | Accepted: 28.03.2019

© Kömürcüoğlu, Ş. (2018). K. Karatani, *İzonomi ve Felsefenin Kökenleri*. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 9 (1), 293-297.

Çalışma alanı ilkçağ Yunan felsefesi olan araştırmacılar arasında, felsefenin Yunan kültürel ortamında nasıl olup da ortaya çıktığı ile ilgili yüzyıllardır devam edegelen bir fikir ayrılığı bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar felsefenin bir Yunan dehasının ürünü olarak birdenbire ortaya çıktığını ileri sürerken, kimi araştırmacılar felsefeyi Mısır ve Mezopotamya coğrafyasındaki kadim bilgelikle ilişkilendirerek felsefenin kaynağını antik Yunan dışında aramaktadırlar. Kimi uzmanlar ise, felsefenin antik Yunan kültürel ortamındaki doğal bir dönüşümün ürünü olduğunu ve bu kültürel dönüşümün takibinin yapılması gerektiğini düşünmektedirler.

Karatani'nin, Japonca özgün adı *Tetsugaku no kigen* olan ve *İzonomi: Felsefenin Kökenleri* adıyla Türkçe'ye kazandırılan eseri zikrettiğimiz köken problemine farklı bir açıdan bakmayı öneren bir çalışmadır. Karatani eserinde felsefenin doğuşunu izonomi kavramıyla açıklamakta, İyonya toplumunda gerçekleşen bir izonomi krizinin neticesinde felsefi düşünme biçiminin geliştiğini iddia etmektedir. Bu bağlamda Karatani'nin eserinin konusu *felsefenin izonomi etkisiyle Yunan toplumunda nasıl doğup geliştiği*dir. Çalışma kronolojik değil tematik olarak ilerleyen fakat bir yandan da ilgili kronolojiyi takip eden bir çalışma niteliğindedir. Yazar, kitabının girişin-

de bu kitabının daha iyi anlaşılabilmesi için daha önce yazdığı *Dünya Tarihinin Yapısı* adlı esere de göz atılması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Yazarın, felsefe tarihi yazıcılığı konusunda kendisinden önceki eserlere ilk eleştirisi, bu eserlerin Yunan felsefesine Atina merkezli bir bakışla yaklaştıkları, bu sebeple bazı önemli noktaları gözden kaçırdıkları yönündedir. Buna mukabil kendisinin  nerisi ise, İyonya merkezli bir bakış açısıyla antik Yunan felsefesine yaklaşmak, o günün kültürel kodlarını İyonya'nın şartlarından hareketle okumaktır. İyonya ve Atina'yı birbirinden ayırırken kullandığı iki kavram ise demokrasi ve izonomi kavramlarıdır. Kitaptaki açıklamaya göre, antik Yunan'da demokrasinin gelişimi daha ziyade Atina merkezli olarak gerçekleşmişken, İyonya'da demokrasi değil, izonomi vardır. Demokrasi ile izonomi genellikle eř anlamlı olarak gelişse de, Karatani bu iki kavramın birbirinden ayrı olduğunu, Hannah Arendt'e atıfla açıklar. Buna göre, "izonomi, hükmetmenin olmaması anlayışıdır ve yasa önünde eşitlik anlamına gelir. O dönemde demokrasi sözcüğü, ilk olarak izonomiye karşı çıkanlar tarafından türetilmiştir" (Karatani 2018: 29). Yazar, hükmetmenin olmadığı bir düzenin neden İyonya'da ortaya çıktığını ise şöyle açıklamaktadır: "Bunun nedeni, İyonya'daki göçmenler arasında mevcut klan ve kabile geleneklerinin terk edilmiş, kısıtlama ve imtiyazların kaldırılmış ve yeni bir sözleşme topluluğunun (*schwurgemeinschaft*) doğmuş olmasıdır. Tersine, Atina ve Sparta polisleri kabile konfederasyonları olarak oluşmuştu ve eski kabile gelenekleri hala sapaşağlandı. Bunlar da zamanla polis içinde eşitimsizlik veya sınıflar arası karşıtlıklar olarak y zeyeye ıktı" (Karatani 2018: 30-31).

Kitabın ilk bölümü izonominin tam olarak neye tekabül ettiği ve izonominin olduğu farklı coğrafyalardan verilen örneklere ayrılmıştır. İkinci bölümle birlikte yazar, "İyonya Doğa Felsefesinin Arka Planı" başlıklı yeni bir konuya intikal eder. Bu bölümde Karatani, İyonya bölgesinde yetişmiş filozoflar olan Miletoslu filozoflara yönelik farklı bir okuma geliştirmektedir. Karatani'ye göre, Aristoteles'in Miletoslu filozofları doğa filozofu olarak adlandırmasına istinaden, literatürde bu filozofların etik ve toplumla ilgili sorunlarla ilgilenmedikleri, sadece *arke* sorunu ve doğa ile ilgilendikleri yönünde bir algı oluşmuştur. Literatürde görmeye alışık olduğumuz bu okuma tarzına karşın, Karatani alternatif bir okuma tarzı geliştirilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Başka bir deyişle Karatani'ye

göre, “İyonyalı düşünürler etik veya benlik hakkında değil, doğa hakkında düşünmüştür demek düpedüz bir yanlış anlamadır” (Karatani 2018: 53).

Bu iddiasını izah etmek için İyonyalı düşünürlerin polise ait olduklarını, dahası, onların kelimenin gerçek anlamıyla polise ait olduklarını, yani politik şahsiyetler olduklarını ifade etmektedir. İyonyalı filozoflar etik ve siyasetle ilgili çok az şey yazmış görünseler de, aslında onlar için *physis*, izonominin ayrılmaz bir parçası idi. Bu sebeple ona göre Thales’in *sophiasını* veya bilgeliğini fizikle kısıtlamak doğru değildir (Karatani 2018: 57).

Karatani bu noktada iddialarını bir adım daha ileri taşıyarak, Sokrates’in asıl takipçilerinin Platon ve Aristoteles değil, Kinikler olduğunu iddia etmektedir. Sokrates’i daha iyi anlamak için, onun çığır açıcı pozisyonunun, İyonya düşüncesini keşfetmiş ve takip etmiş olmasından ileri geldiğini ve hatta Sokrates’i “Atina topraklarından bir sofist olarak” düşünürsek daha isabetli olacağını ileri sürmektedir: “Sokrates Platon’dan farklı düşünüyordu. Sokrates’in düşüncesinin gerçek kökeninin izi Platon’dan ziyade, Sokrates’in doğrudan öğrencisi olan Kiniklerin kurucusu Antishtenes ve onun öğrencisi Diogenes gibi bireyci ve kozmopolit düşünürler üzerinden sürülmelidir” (Karatani 2018: 55).

İyonya felsefesini, *tanrılara başvurmadan dünyayı izah çabası* olarak yorumlayan Karatani’ye göre bu çaba da 6. Yüzyılın ortalarında İyonya’da aniden belirmemiştir. Karatani İyonya felsefesinin geldiği noktayı, Hesiodos’la birlikte başlayan bir sürecin devamı olarak okur ve doğa felsefesini İyonya şehirlerinde ticaretin gelişmeye başlamasıyla insanların mitlere ve büyüye inanmaktan vazgeçip rasyonel bir çerçevede düşünmeye başladıkları tezini anlamlı bulmaz. Zira ona göre eğer rasyonel düşünme tarzı ile ticaretin gelişmesi arasında böyle bir ilişki olsaydı, felsefe, 6. Yüzyılda İyonya şehirlerinin düşüşü esnasında yani bir kriz sürecinde değil, 7. Yüzyıldaki refah döneminde ortaya çıkardı (Karatani 2018: 79). Yazara göre, İyonya şehirlerinde başlayan iç krize, bir de Lidya ve Persler tarafından şehirlerinin işgal edilmesi durumu eklenince, şehirdeki izonomi bozuldu. Yani şehirde hükmedenin olmaması şeklinde devam edegelen düzen bozulmuş oldu. İyonya felsefesi de işte bu bozulmaya yönelik olarak, filozoflar tarafından verilen bir tepki idi. Thales’in ve diğer Miletos’lu filozofların doğayı tanrılardan bağımsız bir şekilde açıklamaya çalışmaları, toplumu mitlerden bağımsız bir kökenle açıklayarak, hükmeden-hükmedilen

ilişkinin olmadığı bir yapıyı yeniden kurmaya çalışmaları ile ilgiliydi. Bu anlamda İyonya doğa felsefesi, bozulan izonomi yapısını yeniden tesis etmeyi amaçlayan bir toplumsal felsefe olarak okunmalıydı (Karatani 2018: 80). Bu sebeple yazar, ilk doğa filozoflarının yaklaşımlarını bir anlamda ilkel düşünme tarzlarının uzantısı olarak gören Cornford gibi yorumcuları hatalı bulmaktadır.

Yazarın İyonya sonrası felsefeyi yorumlama tarzı da, izonomi merkezlidir. Örneğin ona göre Pythagorasçılık da, orfizmden farklı olarak, dinî bir hareket değil, siyasal bir harekettir (Karatani 2018: 97). Yazarın ruh göçüyle ilgili açıklamalarına bu bağlamda yer verebiliriz. Karatani, Pythagoras'ın, arkadaşı Polykrates ile birlikte kendi toplumunda reform yapmaya çalıştığını ve bu reformlarla toplumuna izonomiyi geri getirmeye çalıştığını ifade eder. Çabaları tam olarak başarıya ulaşamayınca arkadaşıyla fikir ayrılığı yaşayan Pythagoras, Samos adasını terk eder ve hayatının bir dönemini Mısır, Orta Asya, Hindistan gibi yerleri ziyaretle geçirir. Yazara göre Pythagoras'ın ruh göçü fikrinin bu seyahatlerden bağımsız düşünülmemesi gerekir. Zira ruh göçü fikri daha önce orfizm öğretisi olarak Yunan toplumunda yayılmıştı fakat kabul görmemişti. Hatta Pythagoras dahi, Asya deneyimi olmasa idi, bu öğretiyi kabul etmeyecekti (Karatani 2018: 96). Bu sebeple Pythagorasçılığı sadece dinî temellere dayalı bir grup olarak görmek yazara göre hatalıdır. Zira ona göre Pythagoras apolitik bir tefekkür grubu kurmayı amaçlamamıştır. Tam tersine daha önceden Samos'ta başarısız olmuş reform girişimini sürdürmeyi amaçlıyordu ve kadın ve erkeğin ekonomik eşitliğini öngören komünist bir yapı kurmayı denedi. Bu yapı oradaki devlet ile uyumsuzluk gösterince de Pythagorasçılık gizli bir örgüt haline geldi, üyeleri ise farklı yerlere dağılmak zorunda kaldı (Karatani 2018: 98).

Yazımızın bu noktasına kadar, Kojin Karatani'nin çalışmasını temel iddiaları açısından tanıtmaya çalıştık. Şimdi ise bu temel iddiaları kısaca değerlendirerek yazımızı noktalayabiliriz:

Karatani'nin çalışmasının alana yaptığı en önemli katkılardan biri, *mitostan logosa geçiş* tartışmalarına yönelik yaptığı siyasî/toplumsal yorumdur. Marx'ın teorisinden de beslenerek felsefenin doğuşunu İyonya toplumunda o güne kadar devam edegelen izonomi yapısının bozulmasına filozofların verdiği bir tepki olarak yorumlamaktadır ve bu anlamda İyonya'da

yetişen doğa filozoflarını sadece *arkhe* tartışmaları yapan birkaç isim olarak görmeyip oldukça merkezî bir noktadan değerlendirmektedir. Kitabın sonuna kadar takip edilebilecek olan bu izlek, bir noktaya kadar okuyucuya meseleyi açan, farklı bir yorumlama imkânı getiren bir takip imkânı sağlarken, belirli bir noktadan sonra konuyu tekdüzeleştiren bir hal almaktadır. Zira bir kültürde yüzyıllar içinde gerçekleşmiş bir dönüşümü takip etmek tek bir kavramın etrafında kalmaktan fazlasını gerektirmektedir. İyonya'da yaşanan izonomi krizi, antik Yunan'da oluşan politik bir bilinçle rasyonalizasyon sürecini hızlandırmış olabilir ve izonomi kavramı etrafında bu konuya yaklaşmak meseleye yeni bir ufuk kazandırabilir. Fakat izonomi kavramını antik Yunan'da yaşananları anlamak için tek kavram olarak seçip tüm tartışmayı bu kavram etrafında örmek, indirgemecilik olarak da okunmaya müsait bir duruma yol açmaktadır.

Az evvel belirttiğimiz gibi, İyonya topraklarında yaşanan izonomi krizi felsefenin neden ortaya çıktığını açıklamak için bir başarılı bir açıklama tarzı olarak görülebilir. Fakat o günün toplumunda yaşamakta olan mitlerin, efsanelerin bu izonomi krizinden ve *Miletoslu filozofların mitlerden bağımsız bir toplum modeli kurma çabalarından* çok sonraları da oldukça canlı bir şekilde yaşamaya devam ettiklerini bilmekteyiz. Bu anlamda Karatani'nin çalışması, dil, mit ve felsefe üçgenindeki bazı soru ve sorunları görmezden gelmektedir. Pythagoras gibi, (kendisi hakkında bize ulaşan bilgiler güvenilir olmasa da) oldukça mistik takipçileri olduğu bilinen bir grubun ortaya çıkışını sadece izonomi ile açıklamanın yetersiz kaldığını düşünüyorum.

Çalışmanın zayıf yönlerine dair bu tespitlerle birlikte, ifade etmemiz gereken önemli bir husus daha bulunmaktadır: Türkiye'de antik Yunan felsefesi tarihi yazıcılığı, daha ziyade batılı kaynakların Türkçe'ye çevrilmesi saikiyle gerçekleştirilmektedir. Karatani'nin çalışması ise, Asyalı bir kalemden çıkmış ve Türkçe'ye kazandırılmış nadir çalışmalardan biridir. Bu anlamda da, Türkçe literatüre kazandırılmış olan antik felsefe temalı çalışmalar içerisindeki hususi yerini uzun süre koruyacak gibi durmaktadır.

